

Литература:

1. Иванов В.В, Кусакин С.П., Гутарева Е.Ю. Механизмы управления финансовыми потоками в системе узловых воздействий /В.В. Иванов, С.П. Кусакин, Е.Ю. Гутарева //Экономика и коммерция, 2000, вып. 2.
2. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке /Ю.С. Масленченков — М.: Перспектива. 1997. — Кн.3. — 158 с.
3. Арэф'єва О.В. Методичний підхід до визначення резервів загального потенціалу розвитку підприємства та управління ним / О.В. Арэф'єва, О.В.Коренков //Економіст. - 2003. - № 9. - С. 45-47.
4. Василенко О.В. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монография //О.В. Василенко - К.: Центр учебной литературы. 2005. - 648 с.
5. Городянська Л.В. Особливості нарахування і використання амортизації в обліково-аналітичній та податкових системах / Л.В. Городянська // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - № 2. - С. 101-113.
6. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : [монографія] /В. М. Ячменьова. — Сімферополь: ДОЛЯ. — 2007. — 384 с.

УДК 368.914:336.1 (043.3)

ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Махмудов Х.З., д.е.н., професор

Полтавська державна аграрна академія

Даценко В.В., ст. викладач

Дніпропетровська державна Фінансова академія

Розглянуто суть пенсійного страхування та його місце в фінансовій системі держави. На підставі проведеного дослідження були запропоновані шляхи підвищення якості життя населення за допомогою вдосконалення пенсійного страхування як вагомого елементу фінансової системи держави.

Looks into the pension insurance and its place in the financial system of the state. On the basis of the study were offered ways to improve the quality of life by improving pension insurance as an important element of the financial system of the state.

Постановка проблеми. Пошук шляхів підвищення якості життя населення за допомогою вдосконалення пенсійного страхування як вагомого елементу фінансової системи держави, що свідчить про її актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вдосконалення пенсійного страхування знаходить відображення у наукових працях багатьох економістів. Переважна більшість теоретичних положень щодо пенсійного страхування та перспектив його розвитку у пострадянських країнах розроблена ґрунтовно і представлена науковою спадщиною таких учених і практиків, як В. І. Грушко, Б. О. Зайчук, Ю. С. Конопліна, Н. В. Кузьминчук.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення пенсійного страхування як складової фінансової системи держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах розвитку економіки система пенсійного страхування виступає не лише своєрідним індикатором досконалості розвитку соціальної сфери, а й результуючим по-

казником трудового вкладу членів суспільства у досягнення прогресу, відіграє важливу роль у фінансовій системі держави, впливаючи на формування і перерозподіл грошових ресурсів у регіональному і галузевому аспектах. Це зумовлює необхідність постійного вдосконалення пенсійної системи у відповідності до потреб суспільства і реального рівня економічного розвитку [1]. Стосовно понятійного апарату системи пенсійного страхування, визначення поняття “пенсія” необхідно доповнити з точки зору урахування умов виплати. Таким чином, пенсія – це регулярні грошові виплати, що надаються громадянам при досягненні відповідного віку, настанні інвалідності, у випадку втрати годувальника, а також за вислугу років і особливі заслуги перед державою, які призначаються на умовах сплати страхових внесків під час здійснення трудової діяльності протягом певного періоду. Саме таке визначення сутності пенсії підкреслює її зв’язок з економічною природою страхування [3].

Крім того, доцільно вдосконалити визначення поняття “пенсійне страхування”, здійснюючи особливий акцент на його страховій природі. У результаті теоретико-методологічного дослідження відмінностей між пенсійним страхуванням та пенсійним забезпеченням сформульовано таке авторське визначення поняття “пенсійне страхування”: пенсійне страхування, в основі якого лежить страховий метод, – це один із видів соціального страхування, в рамках якого здійснюється внесення коштів в спеціальні фонди (в обов’язковій формі у Пенсійний фонд України (в перспективі також у Накопичувальний фонд) та у добровільній формі у недержавні пенсійні фонди) суб’єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, а також використання цих коштів для здійснення пенсійних виплат громадянам у зв’язку із настанням пенсійного віку або іншою умовою, передбаченою законодавством. На відміну від пенсійного забезпечення, при пенсійному страхуванні пенсійні виплати повинні бути адекватними попереднім страховим внескам. На сьогоднішній день лише в недержавному пенсійному страхуванні проявляється накопичувальна компонента [6].

З урахуванням представленого визначення пенсійного страхування можна сформулювати власне бачення фінансової системи держави, а також ролі і місця пенсійного страхування у фінансовій системі держави (рис. 1).

Так на сьогоднішній день пенсійне страхування в Україні представлено Пенсійним фондом України (ПФУ) і недержавними пенсійними фондами (НПФ), оскільки Накопичувальний фонд на даний момент не запроваджено. Недержавні пенсійні фонди мають дві суттєві ознаки: 1) НПФ за своєю сутністю є фінансовими посередниками; 2) НПФ є некомерційними організаціями. Ми вважаємо, що для характеристики НПФ найбільш важливою із цих двох ознак є саме належність НПФ до складу фінансових посередників. З огляду на це, до складу п’ятого компонента фінансової системи держави було віднесено фінанси некомерційних організацій за виключенням фінансових посередників. Таким чином, пенсійне страхування в фінансовій системі держави представлено Пенсійним фондом України у складі першого компонента, тобто у складі державних фінансів, а також недержавними пенсійними фондами

у складі третього компонента фінансової системи держави, тобто у складі фінансів фінансових посередників [5].

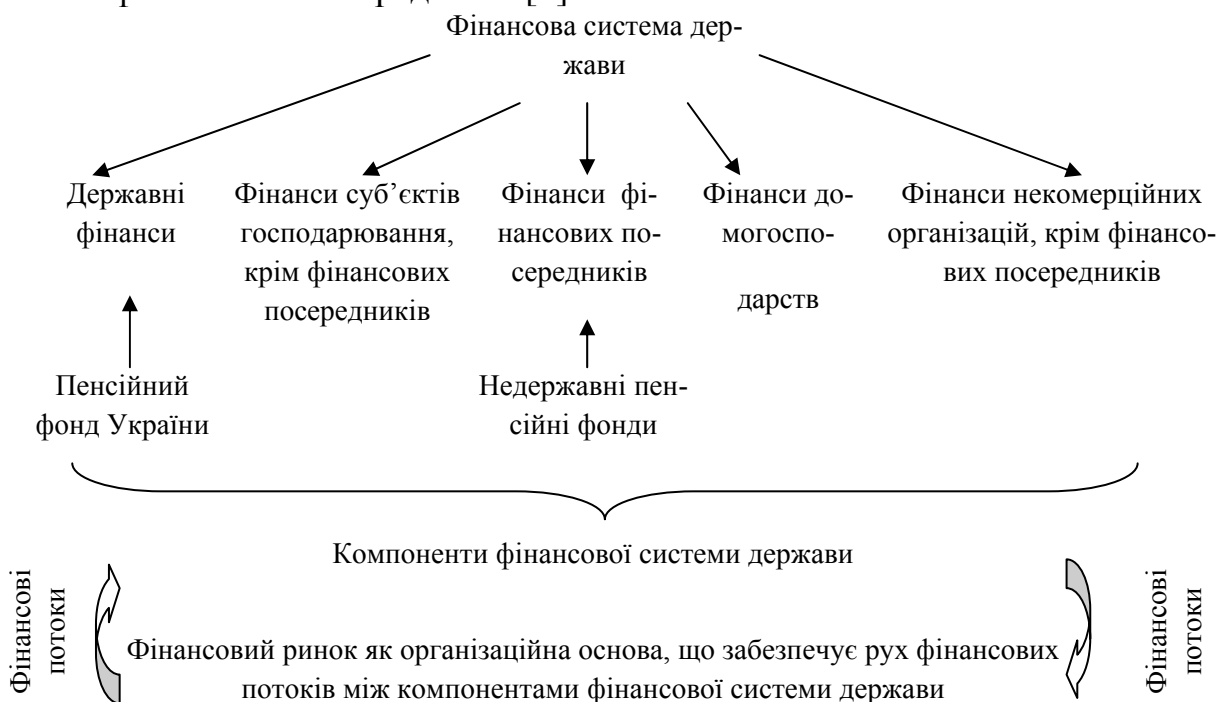

Рис. 1. Місце та роль пенсійного страхування в фінансовій системі держави

У результаті проведеного дослідження сформовано авторське бачення впливу активного розвитку НПФ на фінансову систему країни (рис. 2). В кінцевому підсумку, на наш погляд, є очевидним, що активний розвиток НПФ призводить до зростання стабільності фінансової системи держави.

Рис. 2. Вплив розвитку недержавних пенсійних фондів на фінансову систему держави

При дослідженні характеристик пенсійного страхування в Україні було здійснено співставлення середньої пенсії в Україні із середньою заробітною платою в країні та розміром мінімальної пенсії за віком (рис. 3 та 4). Доведено, що показник якості життя поєднує у собі характеристики всіх сторін життєдіяльності людини, і, таким чином, має постати своєрідним виміром загальної оцінки ефективності державної соціально-економічної політики. Якість життя пенсіонерів характеризується, насамперед, розміром пенсії у співставленні із цінами на споживчому ринку, витратами на медичне обслуговування, доступністю оздоровлення та відпочинку, потребами в якісному харчуванні, вартістю житлово-комунальних послуг [4].

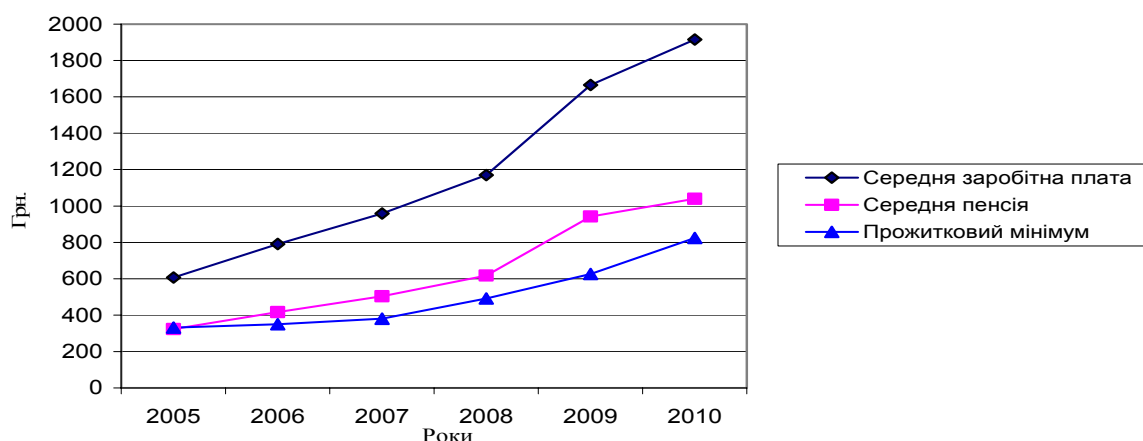

Рис. 3. Динаміка рівня зростання середньої заробітної плати та середньої пенсії в Україні

На основі дослідження якості життя пенсіонерів у промислових регіонах обґрунтовано необхідність покращити методику розрахунку пенсії, враховуючи купівельну спроможність громадян за часів їх трудової діяльності, і закріпити цю норму в пенсійному законодавстві, а також проаналізувати чинники, що впливають на розрахунок пенсії, та ввести до їх числа коефіцієнт екологічного забруднення, від якого найбільше страждає населення промислових регіонів.

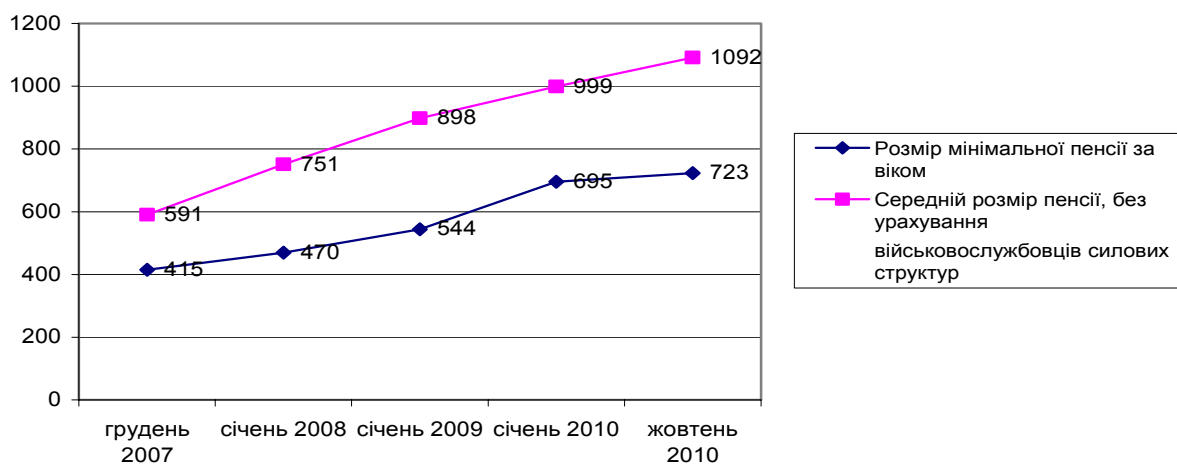

Рис. 4. Розмір мінімальної пенсії за віком та середнього розміру пенсії в Україні, грн.

Найбільший негативний вплив на функціонування сучасної пенсійної системи України здійснює несприятлива демографічна ситуація (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Прогноз щодо демографічної ситуації в Україні

Показники	2010 р.	2020 р.	2030 р.	2040 р.	2050 р.
Середня очікувана тривалість життя при народженні, років:					
чоловіки	65,2	68,5	70,3	71,9	72,7
жінки	75,2	77,1	78,3	79,4	80,0
Сумарний коефіцієнт народжуваності дітей на 1 жінку	1,52	1,57	1,60	1,68	1,69
Коефіцієнт сальдо міграції, %	0,03	0,10	0,15	0,15	0,13
Середній вік мігрантів, років	41	33	32	32	32

У результаті аналізу сучасного стану функціонування пенсійного страхування у фінансовому та демографічному вимірах нами розкрито проблематику формування бюджету Пенсійного фонду України (особливо в умовах фінансової кризи), ефективності використання пенсійних коштів, збалансування доходів і видатків ПФУ (табл. 2).

Представлені у таблиці 2 розрахунки свідчать, що видатки бюджету ПФУ стрімко зростали протягом останніх років, що загостило питання фінансової дисципліни та платоспроможності платників страхових внесків і викликало певні ускладнення у діяльності ПФУ щодо розрахунків за пенсійними зобов'язаннями із застрахованими особами, доходи і видатки бюджету ПФУ не є збалансованими.

Таблиця 2

Доходи та видатки Пенсійного фонду України за 2005-2009 рр., млрд. грн.

Показник	Рік					Абсолютне відхилення			
	2005	2006	2007	2008	2009	2009 до 2005	2009 до 2006	2009 до 2007	2009 до 2008
Залишок коштів на початок року	0,62	2,28	0,48	4,33	7,88	7,26	5,6	7,4	3,55
Доходи:	48,53	60,63	95,11	141,17	164,41	115,88	103,78	69,3	23,24
- за рахунок власних джерел	41,59	50,56	69,96	101,84	120,09	78,5	69,53	50,13	18,25
- за рахунок Державного бюджету	6,66	9,74	24,88	34,82	35,82	29,16	26,08	10,94	1,00
- за рахунок Фонду страхування на випадок безробіття	0,14	0,22	0,17	0,08	0,30	0,16	0,08	0,13	0,22
- за рахунок Фонду страхування від нещасного випадку	0,14	0,12	0,10	0,10	0,32	0,18	0,2	0,22	0,22
Видатки:	65,5	70,2	95,59	141,16	164,41	98,91	94,21	68,82	23,25
- за рахунок власних надходжень	59,88	62,01	72,37	108,38	130,34	70,46	68,33	57,97	21,96
- за рахунок Державного бюджету	5,35	7,85	22,95	32,6	33,45	28,1	25,6	10,5	0,85

Показник	Рік					Абсолютне відхилення			
	2005	2006	2007	2008	2009	2009 до 2005	2009 до 2006	2009 до 2007	2009 до 2008
- за рахунок Фонду соціального страхування на випадок безробіття	0,14	0,22	0,17	0,08	0,30	0,16	0,08	0,13	0,22
- за рахунок Фонду соціального страхування від нещасного випадку	0,14	0,12	0,1	0,1	0,32	0,18	0,2	0,22	0,22
Залишок коштів на кінець року	-16,34	-7,29	0	0	0	16,34	7,29	0	0

До цих пір залишаються певні диспропорції щодо співвідношення розмірів окремих видів пенсій із прожитковим мінімумом для осіб, які втратили працездатність, та із середньою номінальною заробітною платою в країні. Так, очевидно, що розрив між розміром пенсії за вислугу років і розміром пенсії за віком є невиправдано великим (табл. 3).

В якості показника, який дозволяє оцінити стан пенсійного страхування з урахуванням одночасно і фінансових, і демографічних чинників, обрано коефіцієнт заміщення, що у загальному вигляді характеризує рівень матеріального забезпечення пенсіонерів шляхом співставлення середнього розміру пенсії до середнього розміру заробітної плати в країні. Значення даного показника в Україні за останні декілька років коливається і складає близько 49-50 %, що має досить високе значення (враховуючи теперішню демографічну ситуацію в країні і той факт, що переважна більшість пенсійних виплат громадянам України здійснюється в рамках солідарної пенсійної системи), проте одночасно і досить низьким (враховуючи реальний рівень теперішнього матеріального забезпечення пенсіонерів). Поглибленим аналізом коефіцієнта заміщення в Україні у порівнянні із даним показником в інших країнах також підтверджено його високий рівень саме для солідарної пенсійної системи.

Таблиця 3

Склад та динаміка середнього розміру пенсій та середньої заробітної плати в Україні за 2002-2010 рр., грн.

Показник	Рік									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Пенсії за віком	126	139	194	324	418	497	799	943	1039	
Пенсії по інвалідності	119	133	171	305	393	436	598	743	849	
Пенсії у зв'язку з втратою годувальника	84	95	120	263	303	339	474	647	771	
Пенсії за вислугу років	138	153	211	334	444	551	761	945	1105	
Соціальні пенсії	55	59	63	266	340	316	370	538	621	
Середня заробітна плата	321	401	499	641	865	1112	1521	1665	1916	

На основі дослідження величини і характеру ризиків різних моделей пенсійної системи країни доведено, що саме трирівнева пенсійна система до-

зволяє розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані із змінами у демографічній ситуації (до яких найбільш чутливим є солідарний рівень пенсійної системи) та із коливаннями в економіці і на ринку капіталу (що найбільшим чином впливає на накопичувальні рівні пенсійної системи) [7]. Такий розподіл ризиків надає пенсійній системі більшої фінансової збалансованості та стійкості, що застраховує працівників від різкого зниження рівня доходів після виходу на пенсію. Для інтенсифікації розвитку накопичувальної складової пенсійної системи обґрунтовано передумови поширення діяльності НПФ, дотримання яких дозволить створити цивілізований ринок послуг НПФ, органічно інтегрований у пенсійну систему України та у фінансову систему держави в цілому, а також використовувати грошові ресурси НПФ не тільки в інтересах учасників НПФ, але і в інтересах розвитку економіки країни.

Аналізуючи стан справ із пенсійним страхуванням у Дніпропетровській області, було з'ясовано, що основні проблеми в даній сфері пов'язані із значною заборгованістю страхувальників перед бюджетом ПФУ в Дніпропетровській області. Таким чином, необхідно значну увагу приділяти забезпеченню наповнення бюджету ПФУ коштами для виплати пенсій, посиленню платіжної дисципліни платників внесків, залученню платників до сплати страхових внесків, легалізації заробітної плати.

Попередній аналіз надходжень до бюджету ПФУ в Дніпропетровській області показав, що основним джерелом його формування є фонди оплати праці великих платників страхових внесків (роботодавців). На основі даних спостережень було побудовано лінійну регресійну модель, яка встановлює залежність надходжень до бюджету управління від страхових внесків великих підприємств та обґрунтовано рівняння залежності надходжень до бюджету управління ПФУ від страхових внесків великих підприємств. В рамках дослідження резервів збільшення надходжень до бюджету ПФУ у Дніпропетровській області нами було проведено аналіз еластичності власних надходжень даного бюджету від обов'язкових внесків великих роботодавців області.

Доведено, що значні резерви вдосконалення пенсійного страхування в Україні містяться у запровадженні єдиного соціального внеску (ЄСВ), проте досить дискусійним питанням залишається розмір ЄСВ [8]. Обґрунтовано, що, враховуючи теперішню демографічну ситуацію, розмір ЄСВ не може бути нижчим за існуючий розмір сукупного соціального навантаження на фонд оплати праці. Однак, беручи до уваги той факт, що наслідком надмірної обтяжливості величини внесків у фонди соціального страхування для роботодавців постає стримування процесу зростання фонду оплати праці, запропоновано розділити ставку ЄСВ між роботодавцем і найманим працівником у більш рівній мірі [2].

Висновки. За результатами проведеного дослідження, доведено, що в умовах України доцільним є впровадження державних обов'язкових професійних пенсійних програм для працівників, які були зайняті на роботах із шкідливими умовами праці, із урахуванням сучасного технічного рівня виробництва і організації праці. Обґрунтовано, що основним вектором подальшого реформування пенсійної системи України має бути не відмова від солідар-

ного рівня пенсійної системи, а його конструктивні зміни під впливом демографічних чинників, інтенсивне використання страхових методів. Разом з тим, у посткризових фінансових умовах запровадження загальнообов'язкового державного накопичувального рівня пенсійної системи України не є доцільним, оскільки існує реальний ризик його руйнування на перших кроках впровадження. Однак запровадження ЄСВ може розглядатися як необхідне підґрунтя для формування індивідуальних накопичувальних рахунків.

Література:

1. Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Соціальне страхування: Кредитно-модульний курс. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 412 с.
2. Даценко В.В. Упровадження єдиного соціального внеску / В.В. Даценко // Фінансово-бюджетна політика в контексті соціально-економічного розвитку регіонів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Дніпропетровськ, 10-20 березня 2009 р.) : у 2 томах.-Т1.- Дніпропетровськ, ДДФА, 2009.- С.224-225.
3. Даценко В.В. Функціонування системи пенсійного страхування в Україні: якісні зміни у пенсійній системі держави / В.В. Даценко // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, (Дніпропетровськ, 16-26 листопада 2009 р.) : у 2 томах.-Т1.- Дніпропетровськ: ДДФА, 2009.- С. 308-309.
4. Зайчук Б. Рівень розвитку держави залежить від її ставлення до дітей, до людей похилого віку // Вісник Пенсійного фонду України. - 2003. - с.9-11.
5. Конопліна Ю.С. Соціальне страхування: Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 224 с.
6. Олійник В.Я. Проблеми вдосконалення пенсійної системи в Україні: сутність, принципи, способи вирішення / В.Я. Олійник, В.В. Даценко // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки № 2 (16). – Дніпропетровськ, 2006.- с. 12-19.
7. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. №3668-17 [Електронний ресурс] // Режим доступу до Закону: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=5>.
8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. №2464-VI.

УДК 330.101

ТРАНСПОРТНА БЕЗПЕКА КРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Чернявська Т.А., к.е.н., доцент

Новокаховський гуманітарний інститут

Розглянуто питання теоретичного та науково-методологічного обґрунтування транспортної безпеки країни та її регіонів. Запропоновано авторський підхід до визначення сутності та структури транспортної безпеки. Проаналізовані складності і проблеми процесу створення і реалізації єдиної концепції транспортної безпеки.

Raises questions about the theoretical and scientific-methodological studies of transport security and its regions. Proposed by the author's approach to determining the nature and structure of transport security. Analyzed the complexity and challenges of the process of creating and implementing an integrated concept of transport security.